

Irodalmi ajánló

- Cho Hung-youn, *Mudang. Der Werdegang koreanischer Schamanen am Beispiel der Lebensgeschichte des Yi Chi-san*. [Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens e. V. Hamburg Mitteilungen Band 93.] Hamburg 1983.
- Choi Chungmoo, The Recruitment of Shamans in Korea: The Symbiosis between Cultural idioms and Performing Arts. In: *Shamanism Past and Present*. II. Ed. by M. Hoppál and O. von Sadovszky. Budapest pp. 283- 295.
- Guillemoz, A., The *Naerim* Kut of Mister Kim. In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai K. 1993. pp. 27-32.
- Guisso R. W. I. - Chai-shin Yu, *Shamanism: The Spirit World of Korea*. Berkeley, California, Asian Humanities Press 1988.
- Halla Pai Huhm, *Kut. Korean Shamanist Rituals*. Seoul - New Jersey, Hollym Int. Corp. 1980.
- Harvey Kim Yongsook, *Six Korean Women. The Socialization of Shamans*. St. Paul - New York etc., West Publishing Company 1979.
- Howard, K., *Bands, Songs, and Shamanistic Rituals: Folk Music in Korean Society*. Seoul, Royal Asiatic Society, Korea Branch 1989.
- Howard, K., Without Ecstasy, is there Shamanism in South-West Korea. In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai 1993. pp. 3-14
- Janelli, R. L. - Janelli, D. Y., *Ancestor Worship and Korean Society*. Stanford, California Stanford University Press 1982.
- Kendall, L., *Shamans, Housewives, and other Restless Spirits. Woman in Korean Ritual Life*. Honolulu, University of Hawaii Press 1985.
- Kendall, L., Chini's Ambiguous Initiation. In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai 1993. pp. 15-26.
- Kim Kwang-iel - Kim Tae-gon, Deities and Altered States of Consciousness of Korean Shamans. In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai K. 1993. pp. 3-14.
- Kim Seong Nae, Lamentation of the Dead: The Historical Imagery of Violence on Cheju Island, South Korea: *Journal of Ritual Studies* 3. (1989) pp. 303-317.
- Kim Tae-gon, The Realities of Korean Shamanism. In *Shamanism past and Present*. Ed. by M. Hoppál and O. von Sadovszky. Budapest, 1989. II. pp. 271-282.
- Kister, D. A., Comic Play in a Korean Shaman Rite. In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai K. 1993. pp. 40-46.

- Kister, D. A., Dramatic Characteristics of Korean Shaman Rituals: *Shaman* Vol. 3. Spring (1995) pp. 15-40.
- Kister, D. A., *Korean Shamanist Rituals. Symbols and Dramas of Transformation*. Budapest, Akadémiai K. 1997.
- Lee Jung-young, *Korean Shamanistic Rituals*. The Hague - Paris - New York, Mouton Publishers 1981.
- Lee Meewon, Shamanistic Elements of Korean Folk Theatre, *Kamyŏn'gŏk* In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai K. 1993. pp. 33-39.
- Yim Suk-jay - R. Janelli - Yim Dawn-hee, Toward a Political Economy of Korean Shamanism In: *Shamans and Cultures*. Ed. by M. Hoppál and K. D. Howard. Budapest, Akadémiai K. 1993. pp. 52-60.
- Walraven, B. C. A., *Muga the Songs of Korean Shamanism*. (Diss.)
- Birtalan, Ágnes, Some Common Phenomena in Korean and Inner Asian Ancient Religious Systems. In: *Aspects of Korean Civilisation*. (Korean Studies in Hungary I) Ed. by Birtalan Ágnes, Eötvös Loránd University, Department of Inner Asian Studies, Budapest 2002, pp. 13- 20.
- Birtalan, Ágnes, Initiation of Shaman-Type Mediators. Brief Survey of the Cases of Korean Mudang, Mongolian Böö and Hungarian Táltos. In: *Hungary, Central and Eastern Europe and Korea. Current Issues in Humanities and Social Sciences 17th – 19th July 2006*. (The Sixth International Conference of KACEEBS). Hankuk University of Foreign Studies, Seoul, Korea 2006. pp. 197–206.

Koreai Sámánizmus és Népvallás (tematika)

1. A koreai sámánizmus és népvallás szinkretikus jellege
2. A koreai ősvallás helye a Belső-Ázsia és Kína viszonylatában
3. Az ősvallás jellemzői (őskultusz, animizmus, totemizmus (?) stb. megléte, v. hiánya)
4. Eredetmítoszok
5. A koreai sámán "tipológia"
6. A koreai sámán pantheon
7. Isteni és szellemi világ és a *kut*
8. *Kut* tipológia
9. Halotti rituálék
10. A *kut* dramatikus jellege
11. A *kut* tárgyi világa
12. Cheju szigeti szertartások
13. A nők speciális helyzete
14. A koreai sámánizmus ma

Sámánizmus és ősvallás

A belső-ázsiai sámánizmus tipológiai és terminológiai megközelítése. Források. Tér, idő, etnikum, nyelv.

2. A sámán. Területi tipológia. D. - öröklött sámántudás a családon belül, a rituálékat családi örökségként tanulják, nemzedékről nemzedékre;

É. (+ közép) a szellemi világ elhívása, a szellemek birtokba veszik a jelöltet, a rituálék elvégzésének a joga is a szellemi világtól ered;

1. *mudang, mu, musok* (<kín. v. altaji?) É
2. *myöngdu* főként D-n de előfordul É-n is
3. *tan'gol (dangol)* DNY Honam DK Yöngnam
4. *shim bang* Cheju

1-2. karizmatikus, az istenségbe vetett feltétlen hit, egyesülés az istenséggel, szentély a házon belül, *Momju*, viseletek sokasága az istenségeket idézi, extatikus zene

3-4 családon belüli öröklés, nincs közvetlen kapcsolat az istenséggel, a sámán és az istenség határozott különállása, áldozópapi szerep, "szolgáltatás", kevés viselet, lassú zene tisztviselői tekintély, hivatali öröklés, juttatásaik *tan'golp'an*.

1. Nemek szerinti megoszlás: *mudang* (nő), *paksu, paksu mudang* (férfi)

Források: Samguk sagi, Samguk yusa: *Mu, Ilguan, Ilja*. A sámánok feladatai: gyógyítás, előjelek értelmezése, jóslás, bajelhárító szertartások,

Yi Kyubo (1168-1241) klasszikus kínai nyelvű verse "Az agg sámánasszony" (véltetően már szinkretikus sámánizmus megjelenítése)

A vallási-mitológiai háttér: a szibériai sámánizmus és a földműves társadalom hagyományai

Történeti emlékek:

Korai törzsszövetségek: ünnepek

Őskultusz

Puyö -- Yönggo-je (ko dob!) első holdhónap ~ nomádok állatvágási szertartása

jósszertartás áldozati szarvasmarha patarepedések ~ lapocka, teknőspáncél stb. jóslás

bűnbocsánat asylum (dob, harang)

Koguryö -- Tongmaeng-je aratási ünnep ~ a 10. holdhónapban

termékenységvarázslás *Susin* (férfi princípium)

Tongnye -- Muchön-je (tánc) aratás

és délebbre -- *Suritnal* (sas) vetési ünnep 5. hónap hegyi oltár,

Sangdal aratási ünnep 10 hónap **sodo**

Mitológia: eredetmítoszok: az uralkodó isteni eredete,

Shilla koronák: ~ szibériai sámánfejek (rituális, vagy temetkezési célok)

Ch'onma-ch'ong kurgán, *Kumgwan-ch'ong* kurgán, *Sobong-ch'ong* kurgán,

a korona szimbolikája: fa ~ életfa, világfa ~ *sindansu* ~ *sodo* ~ *söngang namu*

madárszárny ~ sas, vízimadár?, lélekmadár?

szarvas ~ szarvas kultusz, régészeti leletek ~ szibériai sámánkoronák szarvasagancsral

kogok "karom?"

Koreai sámán-panteon

Helyszellemek és ábrázolásaik; kapcsolat az őskultusszal

Sõnang-dang (halmi-dang, Ch'õnwang-dang)

- helyszellem szentélye (kõhalom, szentfa, tabu kötél)
- szertartások teleholdkor
- áldozati szalagok
- termékenységvarázslás

Changsũng „szellemõr, kapuõr”

- fálvak, buddhista kolostorok bejáratánál
- 2 m többnyire fa, ritkábban kő
- festett
- férfi kalapban: Chõ' nha Tae-janggun „az Ég alatti nagy hadvezér”
- nõ: Chiha Tae/Yõ/-janggun „A Föld alatti nagy hadvezér/nõ”
- tabukötél (veszély, betegség, stb. idején)

Sottae „életfa, világfa (?)”, totemisztikus elképélések

- ~ jakut sámánfák,
- vízimadarak kultusza
- határjel, vagy központ jelölõ

Harũbang

- termékenységmágia és termékenységsszimbólum
- határjel
- gomba: Amanita Muscaria

Tokkaebi

- ambivalencia
- manószerû lény
- szarvat visel
- trickster

Bari/Pari gongju – sámánmítosz, fõbb motívumok

- 7. gyermek
- kitett gyermek
- ládába zárják, tengerre vetik
- alsóvilágba jut
- visszatérés, újjászületés
- gyógyító
- az életvíz megtalálása
- a világok közötti átjárás képessége
- halálból visszahozza a szüleit
- az elsõ sámán világok közötti utazása

A fõbb sámánistenségek és szellemek; a sámánt elhívó szellem, vagy istenség alapján hierarchia alakul a sámánok közt:

1. *sŏn'gwan* (*ch'ŏnsin okhwang sangje* "taoista istenségek", *irwŏl sŏngjin ch'ilsŏng* "Nap, Hold, Göncöl", *sansin* "hegyisten", *yongsin* "sárkány")
2. *chŏnnae* (világtájézőrök, tisztviselők szellemei)
3. *kija-nim* (*Pari kongju*, *taegamsin* "háziszellem", *taesin malmyŏngsin* "sámánszelleme", *mansin*,
4. *nŏk* (*myongbu siwang* "10 pokolbéli uralkodó", *sajasin* "küldött szelleme")
5. *t'aeju* (*tongjasin* "ifjak")

Mitológia: eredetmítoszok

Klánmítoszok: a nemzetségfő isteni eredete

1. **Tan'gun** mítosz (Wei Shu: 554)

IV. mitikus császár: **Yao** (2356-2255) császár idején

2. É.-**Puyŏ** SY; 59 I.e.

- Az Ég ura alá száll a *Hŭlsŭnggol* erődbe, öt sárkány által vont kocsiban ereszkedik alá.
- Várost alapít. népének neve É.-*Puyŏ*
- Uralkodóvá teszi magát: *Hae Mosu*, fia: *Hae Puru*.
- Vándorlás: K.-*Puyŏba*
- A *Tongmyŭng*, *Cholbon Puyŏ*, *Koguryŏ* uralkodó ősei is tőle származnak.

3. K.-*Puyŏ* SY.

- É.-*Puyŏ* minisztere *Aranbul* álmot lát.
- Az Ég ura alá száll és bejelenti, hogy ott az ő utódai fognak uralkodni (utalás *Tongmyŏngra*).
- Az udvar távozik *Kasŏpwŏnba* (termékeny föld) → K.-*Puyŏ*
- *Puru*-nak nem volt fia: imádkozott a hegyekhez, folyókhoz.
- A király lova egy szikla láttán könnyekre fakad.
- A kő alatt arany békafiút találnak: *Kŭmwa*.
- A béka emberré lesz, örökli a trónt.
- Utódát, *Taesot* és országát elpusztítja *Koguryŏ*.

4. **Koguryŏ**. SY.

- *T'aebek* hegy, *Ubal* folyó, *Yuhwa*, a vizek urának a lánya (és *Kŭmwa* találkozója).
- *Hae Mosu* az ég fia elrabolja lányt az *Ungin-san* tövében.
- Az Ég fia és a vizek ura verseng, az ég fia mindig erősebb lényé tud válni.
- *Kŭmwa* ablaktalan szobába zárja a lányt.
- A lány fény sugártól válik viselőssé.
- A lány tojást szült.
- Az uralkodó el akarja pusztítani a tojást: 1. disznók, kutyák elé, 2. tehének útjába, 3. mezőre a vadak és ragadozók elé, 4. szét akarja törni,
- Gyermekek születnek a tojásból, 7 esztendősen maga készíti nyilait, íját 100-ból 100-szor célba talál: neve *Chumong* "mesteríjász".
- *Chumong* menekül, a folyó halai hidat formálnak neki.
- Várát vízre építi, országa *Koguryŏ*.

5. **Shilla** SY. I.e. 69.

- Hat törzs, felvonul egy sziklára és vitatkozik az utódláson.
- Nem maguk közül választanak.

- A törzsi gyűlés helyénél, a *Yang-san* hegy lábánál: fénysugár, pára; egy fehér ló meghajlott a fénysugár előtt.
 - A fénysugár alatt egy tojást találnak (vörös/kék).
 - A tojásból egy gyermek kel életre. A "születést" csodás jelek kísérik (táncoló állatok), földrengés, a gyermeket *Hyökkösénak* nevezik.
 - A fiú születésével egy időben egy *kyeryong* leánygyermeket szült (a bal oldalából pattant ki).
 - 13 éves korukban házasodnak össze.
 - A király 62 évesen mennybe száll, hamvai visszahullanak 7 nap után a földre.
 - Az uralkodópárt ugyanba kurgánba akarják temetni, de egy kígyó megakadályozza. Öt részre osztják a hamvakat.
6. **Shilla**, Kim klán SY A.D. 60.
- *Kye-rim* környékén fénysugár, bíborfelhő, aranyláda.
 - Egy fa tövéhez ereszkedik az aranyláda és egy fehér kakas őrzi.
 - A király kinyitattja és egy fiúcskát talál a ládában *Alchinak* nevezi el.
 - *Alchi* hatodizigleni leszármazottja király lesz.

Koreai sámánizmus: Szertartások

Kor. *kut* ~ altaji **qut*, mong. *qutuγ*, tör. *qut*

Tipológia: *pison*, *p'udakköri*, *kut*,

Pison: rövid időtartamú, nemcsak sámánok végezhetik (de csak nők)

P'udakköri: 3-4 órás, sámánok és jósök végezhetik, a szertartás végrehajtója maga zenél és recitálja a szövegeket

Kut: 1-3 napig tart, sámán és zenészek, a sámán táncol és recitálja a sámánszövegeket

Sámánbeavatás: *hōju köri* "a sámán elhívó szellem vagy istenség meghatározása"
naerim kut "az elhívó szellemlény vagy istenség beavatása, a jelölt elfogadtatása → a sámánbetegség tüneteinek megszűnése;
sinömöni -- *sinttal* (NB! nemek)

A sámánt elhívó szellem, vagy istenség alapján hierarchia alakul a sámánok közt:

1. *sön'gwan* (*ch'önsin okhwang sangje* "taoista istenségek", *irwöl sōngjin ch'ilsōng* "Nap, Hold, Göncöl", *sansin* "hegyisten", *yongsin* "sárkány")
2. *chōnnae* (világtájörök, tisztviselők szellemei)
3. *kija-nim* (*Pari kongju*, *taegamsin* "háziszellem", *taesin malmyōngsin* "sámánszelleme", *mansin*,
4. *nők* (*myongbu siwang* "10 pokolbéli uralkodó", *sajasin* "küldött szelleme")
5. *t'aeju* (*tongjasin* "ifjak")

Naerim kut: mitológiai alap: *Pari kongju* története (androginia?, sámánmitológia)
sámánbetegség *kangsın byōng* (tünetek)
álmok
a víz szerepe

Szertartások: 1. *chinjök kut* sámán a saját istenei tiszteletére meghatározatlan időközönként végzi

2. "megrendelésre" végzett szertartások: állandó: *pujöng köri* "a szertartásterület megtisztítása; *kidae* "szertartási segítők"¹, végzi
 - 2.1. *Ch'önsimaji kut* "szerencse kívánó szertartás", évente végzik
 - 2.2. *Samsinmaji kut* "gyermekáldás"
 - 2.3. *Söngjubaji* "házépítés"
 - 2.4. *Hötchangp'uri kut* "betegségűzés"
 - 2.5. *P'udakköri kut* "szerencsétlenségűző"
 - 2.6. *Taegamnori* "üzleti szerencse"
 - 2.7. *Sanmaji* "szerencsekívánat ált."

Koreai sámánizmus: Cheju

1. Földrajzi jellemzők (vulkánikus sziget, Hallasan; 90 km-re a félszigettől), szélsőségesen viharos időjárás, műveltség: északi (Belső-Ázsia) és déli (DK-Ázsia) hatások, pl. mitológia (kannibalizmus), használati eszközök (bambusz, nem őshonos növény), és természetesen Kína
nyelv: japános hangzású, a XV. sz-i koreait örzi, sok az ismeretlen eredetű szó (mongol?), sajátos építészet
2. Történeti jellemzők: források a Yi dinasztia idejéből: *Halla san sinje* (1418 *Taejong*) → konfucianus rituálévá válik (vadász-szerencse). 1703 *Yi Sukchong* 500 szentélyt, oltárt, buddhista szenthelyet lerombolt, → esővarázsló szertartás (*paekmadae*). 1900 katolikus ellenintézkedések, erőszakos "japánosítás" (Shinto)
3. *Sinbang* és *Tanggal*: öröklött tudás, számos nemzedéken keresztül, szertartások: *sin-kut*, *tang-kut*, *p'udak köri*
sámánszövegek: *ponp'uri sinhwa*;
Tangsin (250-300 közötti oltár); mítoszok:
 1. Alászállás-mítoszok: a 1700-as évek pusztításainak az emléke, kígyóölés (helyszellem!) → álom (pusztulás), viharba kerülő hajó, alászálló kígyó, ősök szelleme → *Turippöle* falu védője lesz;
 - b. A felsővilágból száműzött szellemek, istenségek változnak át védőszellemmé (*Taebulwang* - *Sobulwang* bűnös ételt ettek, *Kakssi* nem tartotta be a szülők kéréseit
 2. Fölemelkedés-mítoszok: az alsóvilágból érkeznek; a *Hallasan* nyugati lejtőiből, mélyedésekből, szorosokból emelkednek ki:
 - a. *Hanjinim* A világ keletkezésekor kerül a völgybe és 9 testvérrel együtt válik védőszellemmé,
 - b. *Harabang* (~ *jangsün*) barlangban található,
 3. Érkezés-mítoszok: a középső világból érkeznek; Korea, Kína, Manzsúria;
 - a. Tisztviselőket követő kígyók,
 - b. Sangtokkaebi testvérek: Mandzsúriából, három testvér, három-három részre darabolt testéből jöttek létre, Japánba, Koreába, ill. Belső-Ázsiába vándoroltak,
 - c. kínai lánytestvérpár (szerencsétlen házasság)
 - d. *Yongwangguk* "Sárkánykirály országán" keresztül érkeznek, pl. bűnös gyermek vasdobozba zárva,
 - e. mitikus egyszemű lény fogságából menekülés,

¹ A sámán segítői, ismeri a szertartás menetét, többnyire ő játszik a hangszereken, de nincs beavatva, nincs *momju*-ja.